

Flyktingar på arbetsmarknaden: är utbildning eller arbetserfarenhet det bästa ”valet”?

Situationen på arbetsmarknaden för de flyktinginvandrare som anlände till Sverige under senare delen av 80-talet kännetecknas av en lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet jämfört med den för infödda svenskar. I denna artikel undersöks vilka individuella egenskaper som påverkar flyktinginvandrarers sannolikhet att vara sysselsatta fyra till åtta år efter det att ett permanent uppehållstillstånd beviljades. Resultaten visar att varken en högre utländsk utbildning eller fler terminer i det svenska utbildningssystemet har någon avkastning i form av ökad sysselsättnings sannolikhet. Istället finner vi att svensk arbetserfarenhet har en stark positiv effekt på sannolikheten att vara i arbete (istället för arbetslös).

Flertalet studier (se t ex Ekberg & Gustavsson [1995] och Lundh & Ohlsson [1999]) har visat att sysselsättningsgraden är låg och arbetslösheten hög för de invandrare som anlände till Sverige efter 1984 och att situationen sannolikt förvärrats ytterligare under 1990-talet. Detta innebär att jämlikhetsmålet i invandrarpolitiken, d v s att invandrare och infödd befolkning bl a skall ha samma möjligheter till sysselsättning och inkomster, uppfyllts i allt mindre utsträckning. Eftersom en svag anknytning till arbetsmarknaden dessutom är en av de främst bidragande orsakerna till en bristfällig integration i det nya samhället är det av stor betydelse för politiker och andra beslutsfattare att få kunskap om vilka faktorer som påverkar huruvida en individ finner arbete eller förblir arbetslös.

Till viss del kan den försämrade sysselsättningssituationen för invandrare i Sverige troligen förklaras av invandring-

ens förändrade karaktär, med en ökande andel flyktinginvandrare (istället för arbetskraftsinvandrare), ofta med ett utomeuropeiskt ursprung. En sådan generell slutsats tenderar dock att ge en för snäv bild av situationen på arbetsmarknaden för dessa invandrare. Istället borde vi inom den väldigt heterogena invandrargruppen kunna identifiera både positiva och negativa integrationsmönster och en större fokusering göras på dessa skillnader. Vilka egenskaper karaktäriserar de invandrare som lyckas (integreras) på arbetsmarknaden till skillnad från dem som misslyckas (marginaliseras)? Finns det några klara mönster eller faktorer som är speciellt viktiga för att lyckas på den svenska arbetsmarknaden?

Syftet med denna artikel är att belysa olika faktorer påverkan på sannolikheten att vara i arbete eller vara arbetslös under 1995 för tolv olika nationaliteter av flyktinginvandrare.¹ Vi fokuserar således på

DAN-OLOF ROOTH är universitetslektor vid Högskolan i Kalmar och forskar huvudsakligen inom området invandrare och arbetsmarknad.

¹ Definitionen på att vara i arbete är att individen erhållit inkomst från en arbetsgivare. Detta innebär att även deltagare i arbetsmarknadspolitiska program där arbetsinkomst utbetalas, exempelvis olika former av subventionerade anställningar, definieras som arbetande.

Tabell 1 Antal utbildningsår i utländsk utbildning, antal terminer i svensk utbildning.

Nationalitet	Män:			Kvinnor:		
	Antal skolår utländsk utb.	Antal terminer svensk utb.	Antal individer	Antal skolår utländsk utb.	Antal terminer svensk utb.	Antal individer
Totalt Sverige	10,57	–	–	10,63	–	–
Rumänien	12,18	1,40	1 415	11,93	2,18	1 594
Polen	11,80	1,47	369	11,83	1,98	521
Irak	11,97	1,46	3 279	10,84	1,68	1 405
Iran	11,46	3,79	9 354	11,17	3,70	6 567
Somalia	11,27	1,92	1 118	10,03	1,39	496
Jugoslavien	11,10	0,52	579	9,46	0,88	505
Chile	10,26	1,35	3 059	10,06	1,65	3 029
Etiopien	10,32	2,76	2 948	9,40	2,31	1 754
Libanon	9,96	1,24	1 709	9,30	1,28	1 090
Turkiet	9,40	1,35	911	8,38	1,95	635
Vietnam	8,36	1,15	956	8,17	1,24	879
Övriga länder	10,67	1,54	6 833	10,67	1,89	4 899

Källa: FLYDATA, SCB Statistisk årsbok 1995. Ej åldersstandardiserat.

skillnader mellan olika invandrarnationaliteter (och inte på jämförelser med infödda svenskar) och på hur olika individuella egenskaper, så som antal år av utländsk utbildning, antalet terminer i det svenska utbildningssystemet (KomVux och högskola) och tidigare arbetsmarknadsfarenhet i Sverige, påverkar den individuella situationen på arbetsmarknaden. Vi har därmed bl a möjlighet att belysa hur valet mellan investering i svensk utbildning respektive i svensk arbetsfarenhet innan 1995 påverkar sannolikheten att vara i arbete 1995.

Analysen bygger på FLYDATA, vilken är en omfattande individdatabas baserad på registerdata från Statistiska Centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Statens invandrarverk. Databasen innehåller individuppgifter om samtliga flyktingar (samt anhöriga till dessa; totalt 55 935 stycken) som fick permanent uppehållstillstånd i Sverige under perioden 1987-1991 och ger möjlighet att följa dessa individer över tiden fram till 1996. I denna studie använder vi endast de 42 555 individer som var i arbetskraften 1995 och som var 20-60 år vid detta tillfälle. Innan

vi fortsätter behöver det påpekas att den grupp som analyseras anlände i en högkonjunktur, men som sedan under större delen av undersökningsperioden har befunnit sig i en lågkonjunktur på arbetsmarknaden. Detta leder givetvis till större problem att etablera sig på arbetsmarknaden och våra resultat bör tolkas med detta i åtanke. I den empiriska studien har vi använt ett generöst mått på arbetsmarknadsanpassning: att någon gång under året 1995 ha varit i arbete, till skillnad från exempelvis AKU som mäter vid en viss tidpunkt. Detta val har gjorts bl a på grund av att våra tidigare studier visat att arbetsmarknaden är mycket dynamisk, d v s invandrarna i FLYDATA tenderar att byta arbete ofta.

Flyktingarnas utbildningsbakgrund

I arbetsmarknadsstudier brukar en vanlig förklaring till skillnader i situationen på arbetsmarknaden vara skillnader i utbildningsbakgrund. Tanken är att en högre utbildningsnivå representerar/implikerar en högre arbetsproduktivitet vilket antas göra individen mer attraktiv på arbets-

marknaden. *Tabell 1* visar att den genomsnittliga utbildningsnivån hos flyktinginvandrare är hög, men att det också skiljer mycket i genomsnittlig utbildningsnivå mellan olika nationaliteter. Manliga invandrare från Rumänien, Polen och Irak har en genomsnittlig utbildningsnivå kring tolv år, vilket är ungefär tre år mer än den genomsnittliga utbildningsnivån för manliga invandrare från Turkiet och Vietnam. Överlag kan vi konstatera att kvinnorna har en något lägre utbildningsnivå än männen av samma nationalitet. Vi finner också att invandrare av olika nationalitet skiljer sig åt vad gäller utbildning i det svenska skolsystemet. Framförallt är det invandrare från Iran och Etiopien som utbildar sig mycket och invandrare från Jugoslavien som utbildar sig väldigt lite i Sverige.² Vi har dock inte gjort någon särskild skillnad mellan utbildning på olika nivåer av svensk utbildning utan talen i tabell 1 är, för respektive nationalitet, det sammanslagna antalet terminer i högskola och KomVux (exklusive svenska för invandrare) för alla individer, dividerat med antalet individer. Vi återkommer till huruvida dessa skillnader i utbildningsbakgrund kan förklara skillnader på arbetsmarknaden.

Sammanfattningsvis finner vi att många av nationaliteterna har en relativt hög utbildningsnivå jämfört med den genomsnittliga utbildningsnivån i Sverige.³ Om svensk och utländsk utbildning vore perfekt substituerbara på den svenska arbetsmarknaden skulle vi förvänta oss att nationaliteter och individer med en hög utbildningsnivå klarar sig bättre i Sverige än de med en lägre nivå.

Situationen på arbetsmarknaden 1995

Flera indikatorer på invandrades arbetsmarknadsstatus är möjliga. Vi har valt följande: (års)arbetskraftstalet, sysselsättningstal I samt sysselsättningstal II. Arbetskraftstalet mäts som andelen av den totala populationen (inom respektive nationalitet) som antingen var sysselsatt

eller arbetslös någon gång under 1995. Sysselsättningstal I mäts som andelen av dem i arbetskraften som var sysselsatta någon gång under 1995 och hade en månadsinkomst överstigande 2 000 kronor. Arbetslöshetstalet för respektive nationalitet kan således beräknas som 100 minus sysselsättningstal I). Exempelvis för rumänska män som hade ett sysselsättningstal I på 86 procent (se *Tabell 2*) män blir arbetslöshetstalet 14 procent. Sysselsättningstal II liknar det mått som används i AKU och mäts som andelen av den totala populationen som var sysselsatt i november 1995 och är hämtad ifrån ÅRSYS-registret, SCB. I den statistiska analysen nedan har vi endast använt oss av sysselsättningstal I.⁴

Om vi analyserar situationen på arbetsmarknaden över hela 1995 (se *Tabell 2*), dvs fokuserar på arbetskraftstalet och sysselsättningstal I, finner vi att en stor andel invandrare deltar i arbetskraften och att sysselsättningstalet är relativt högt. I motsats till detta visar sysselsättningstal II, mätt vid en specifik tidpunkt under 1995 (och relaterad till totala populationen snarare än endast de i arbetskraften), inte samma positiva bild, vilket indikerar att arbetsmarknaden är dynamisk. Det vill säga över en längre tidshorisont (ett år) deltar flertalet invandrare någon gång på arbetsmarknaden men dock inte kontinuerligt under hela året.

För både män och kvinnor finner vi det

² Troligen påverkas dessa siffror något av olika långa vistelsetider i Sverige, invandrargrupper med en längre tid i Sverige har också haft möjligheten att utbilda sig mer, vilket vi inte kontrollerat för.

³ Det skall dock poängteras att siffrorna i *Tabell 1* inte är åldersstandardiserade. Detta innebär att den genomsnittliga utbildningsnivån i Sverige är något högre om siffrorna korrigeras för skillnader i åldersfördelningen.

⁴ För att mäta känsligheten i resultaten avseende valet av den beroende variabeln gjorde vi alternativa analyser med endast mindre skillnader i resultat.

Tabell 2 Variabler för arbetsmarknadssituation, olika nationaliteter, 20-64 år, 1995. Procent.

Nationalitet	Arb.- krafts- tal	Syssel- sättn.- tal I	Syssel- sättn.- tal II	Arb.- krafts- tal	Syssel- sättn.- tal I	Syssel- sättn.- tal II
Män:				Kvinnor:		
Rumänien	85	86	62	82	84	55
Polen	86	80	52	82	78	48
Chile	89	83	55	83	75	43
Etiopien	85	72	37	78	71	33
Jugoslavien	75	72	32	74	64	26
Iran	78	65	31	59	62	20
Vietnam	74	71	36	58	59	23
Turkiet	75	67	39	57	52	16
Libanon	75	62	29	59	46	13
Irak	71	59	23	54	47	13
Somalia	81	50	16	58	49	11
Övriga länder	77	69	36	67	61	25

Källa: FLYDATA. Arbetskraftstalet mäts som andelen av den totala populationen som antingen är sysselsatta eller arbetslösa någon gång under 1995. Sysselsättningstal I mäts som andelen av dem i arbetskraften som är sysselsatta någon gång under 1995. Arbetslöshetstalet för respektive nationalitet kan således beräknas som 100 minus sysselsättningstal I. Sysselsättningstal II mäts som andelen av den totala populationen som var sysselsatt i November 1995 och är hämtad ifrån ÅRSYS-registret, SCB.

högsta arbetsmarknadsdeltagandet, över 80 procent, hos invandrare från Rumänien, Polen och Chile. Sysselsättningstal I speglar, som vi nämnt tidigare, också arbetslöshet. Arbetslösheten är väldigt hög för vissa grupper, uppemot 50 procent, vilket innebär att de söker arbete men inte lyckas erhålla ett jobb under året. Om vi skall försöka tolka detta resultat i positiva termer så innebär det att trots svårigheterna på arbetsmarknaden har inte denna grupp invandrare blivit så uppgivna att de lämnat arbetsmarknaden.

Tabell 2 ger även en bra bild av heterogeniteten i arbetsmarknadssituationen mellan invandrare av olika nationalitet. Invandrarna kan kategoriseras i tre olika grupper beroende på hur de lyckas på arbetsmarknaden. Den mest framgångsrika gruppen, innehållande invandrare från Rumänien, Polen och Chile, har en bra position på arbetsmarknaden (relativt de

andra invandrarna) medan invandrare från Turkiet, Libanon, Irak och Somalia har den sämsta positionen på arbetsmarknaden. Mittemellan dessa grupper finner vi invandrare från Etiopien, Jugoslavien, Iran och Vietnam. En intressant jämförelse kan göras av män och kvinnor inom de olika kategorierna. För alla tre kategorierna gäller att männen har en bättre position på arbetsmarknaden än kvinnor från samma kategori, men kvinnor i den mest framgångsrika kategorin har en bättre position än män i mellankategorin.

En ofta framförd hypotes är att europeiska invandrare skulle finna det lättare än utomeuropeiska invandrare att erhålla arbete på den svenska arbetsmarknaden. Anledningen skulle vara att européer i allmänhet bl a anses vara mer kulturellt lika infödda svenskar och därför skulle möta mindre motstånd i integrationsprocessen. Resultaten i Tabell 2 stöder inte denna

Tabell 3 Stabilitet inom olika arbetsmarknadskategorier. Män

	1994				1995				
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	
1993:					1994				
I	74	18	6	2	I	74	16	6	4
II	34	44	15	7	II	30	43	16	11
III	21	28	26	25	III	20	25	25	30
IV	4	8	9	79	IV	3	6	8	83
Antal indiv.	15998	7923	3279	5773	15089	7220	3616	7048	

Not: I=icke-sysselsatt, II=sysselsatt med årlig arbetsinkomst < 50,000 SEK, III= sysselsatt med årlig arbetsinkomst > 50,000 SEK men < 100,000 SEK, IV=sysselsatt med årlig arbetsinkomst > 100,000 SEK.

Tabell 4 Stabilitet inom olika arbetsmarknadskategorier. Kvinnor

	1994:				1995:				
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	
1993:					1994:				
I	82	14	3	1	I	81	13	4	1
II	30	46	16	8	II	27	45	17	11
III	14	30	29	28	III	14	28	27	31
IV	2	10	13	75	IV	2	8	11	79
Antal indiv.	13442	5222	2180	2835	12679	4984	2374	3642	

Not: se Tabell 3 ovan för kategorisering.

hypotes eftersom flera utomeuropeiska invandrargrupper har en bättre situation på arbetsmarknaden än vissa europeiska invandrargrupper. Invandrare från Östeuropa har lyckats bra, under det att invandrare från Jugoslavien och Turkiet varit mindre framgångsrika.⁵ Alternativt kan man tolka denna hypotes som att invandrare från samma geografiska region borde ha en liknande situation på den svenska arbetsmarknaden. Istället finner vi att invandrare från samma geografiska region, såsom invandrare från grannlän-

derna Etiopien och Somalia respektive Iran och Irak, skiljer sig mycket åt avseende positionen på den svenska arbetsmarknaden 1995. Dessa intressanta skillnader i situationen på arbetsmarknaden mellan olika nationaliteter leder naturligt fram till frågeställningen, vilka faktorer som påverkar utfallet på den svenska arbetsmarknaden för dessa invandrare.

⁵ Det skall återigen poängteras att vi inte har tagit hänsyn till skillnader i vistelsetid i Sverige mellan olika nationaliteter.

Innan vi söker besvara denna fråga vill vi ytterligare belysa dynamiken på arbetsmarknaden för dessa invandrare. I *Tabell 2* drog vi slutsatsen, genom att jämföra de olika måtten på arbetsmarknadsutfall, att situationen på arbetsmarknaden är dynamisk. För att ge en bättre bild av detta förhållande behövs information om hur olika individer rör sig mellan olika segment på arbetsmarknaden under en följd av år.

I *Tabell 3* och *4* har vi delat in arbetsmarknaden i fyra segment. Individer kan vara icke sysselsatt (kategori I), sysselsatt med en årlig arbetsinkomst mindre än 50 000 kronor (kategori II), sysselsatt med en årlig arbetsinkomst större än 50 000 kronor men mindre än 100 000 kronor (kategori III), eller sysselsatt med en årlig arbetsinkomst större än 100 000 kronor (kategori IV).⁶ Resultaten visar att arbetsmarknadssituationen över åren 1993-1995 är relativt stabil för kategori I och IV, men innehåller en hel del dynamik i kategorierna II och III. Exempelvis ser vi i *Tabell 3* att 79 procent av de män som var i kategori IV 1993 också var i samma kategori 1994 medan endast 26 procent av dem i kategori III 1993 också befann sig i denna kategori 1994. Detta innebär att situationen på arbetsmarknaden för en stor del av invandrarna i FLYDATA är problematisk. De invandrare som är icke sysselsatta (kategori I) tenderar att vara det över längre perioder, och de som har en svag anpassning till arbetsmarknaden (mätt som en relativt låg årlig arbetsinkomst) har en osäker position med omflyttningar både till det bättre och det sämre. Dock sker förflyttningen oftast till det sämre. Det bör poängteras att återigen finner vi en grupp som lyckats bryta barriärerna till den svenska arbetsmarknaden och som tenderar att vara stabil inom denna position över tiden. Vilka egenskaper karakteriserar då dessa individer?

Förklaringar till skillnader i arbetsmarknadsutfall

För att analysera skillnader i arbetsmarknadsutfall har separata regressioner skat-

tats för respektive nationalitet.⁷ På grund av omfattningen av den ursprungliga analysen har vi här valt att endast presentera de viktigaste resultaten i en sammanfattad form.⁸ I motsats till tidigare studier finner vi att skillnader i utbildningsnivå, vad avser utbildning ifrån invandrandens hemland, i så gott som samtliga fall inte har någon effekt på sannolikheten att vara sysselsatt (enligt sysselsättningsstal I) på den svenska arbetsmarknaden. Det finns flera möjliga förklaringar till detta nedslående resultat. Överförbarheten av utländsk utbildning kan vara problematisk p g a statistisk diskriminering. Arbetsgivarna har svårt att värdera hur pass produktivitetshöjande en högre utländsk utbildning är och använder kanske därför inte utländsk utbildningsbakgrund vid anställningsbeslut. En annan möjlig förklaring är att Sverige har en dual arbetsmarknad, d v s att arbetsmarknaden är uppdelad i två sektorer. Den ena sektorn, ofta benämnd den primära, karakteriseras av att skillnader i individers arbetsproduktiva egenskaper, såsom utbildning, avspeglar sig i en större sannolikhet att vara sysselsatt medan den andra sektorn, den sekundära, karakteriseras av att en högre utbildning inte ökar individens chanser till anställning. I detta resonemang finner flyktinginvandrarna således sysselsättning i den sekundära sektorn där en högre utbildning inte har någon avkastning i form av ökad chans till sysselsättning. En ytterligare möjlig förklaring, relaterad till den förra, är att högre utbildade invandrare inte erhåller anställning i den primära sektorn och därför blir avskräckta eller uppgivna och hellre är

⁶ Det bör återigen poängteras att arbetsinkomst inte inkluderar olika former av bidrag utan endast är inkomst utbetald av arbetsgivare.

⁷ Det som använts är en s k logit-modell. Se exempelvis Greene [1997] för specifikation av denna statistiska/ekonometriska modell.

⁸ För en helhetsbild hänvisas läsaren till Rooth [1999], kapitel 6.

arbetslösa än arbetar i den sekundära sektorn. Vi kan dock inte utesluta att skillnader i utländsk utbildning har en effekt på det initiala sökandet samt erhållandet av arbete men att denna effekt avtar med tiden (och därför inte resulterar i en effekt för vår studie) när andra produktivitsrelaterade egenskaper, exempelvis svensk arbetserfarenhet, blir viktigare vid ett anställningsbeslut.

Efter dessa nedslående resultat avseende utländsk utbildning skulle man kunna förvänta sig att svensk utbildning istället har en bra avkastning på den svenska arbetsmarknaden. Men tyvärr erhåller vi liknande resultat för svensk som för utländsk utbildning. Fler terminer i det svenska utbildningssystemet leder inte till en högre sannolikhet att vara sysselsatt 1995. Resultaten är dock inte lika entydiga som för utländsk utbildning, men i genomsnitt är de lika oroväckande. Ibland finner vi även en negativ effekt av att ha tillbragt fler terminer i det svenska utbildningssystemet. En förklaring till detta skulle kunna vara att invandrare selektas till utbildning. Det är allmänt känt att myndigheterna (AMS) till viss del har använt utbildning som en åtgärd för de personer, inte enbart invandrare, som haft det svårt att finna en position på arbetsmarknaden. Om så är fallet kommer fler terminer i svensk utbildning att associeras med problem att finna arbete på arbetsmarknaden snarare än med högre produktivitet. Utbildning utgör därmed, i denna tolkning, en form av selektion av individer som har problem på arbetsmarknaden. En alternativ förklaring skulle kunna vara att det inte är antalet terminer i utbildning som är det viktiga för sannolikheten att ha ett arbete utan att ha erhållit en examen, vilket vi inte observerar. En studie med en längre tidshorisont, dvs där individer skulle ha haft möjligheten att avsluta sina studier och erhållit ett utbildningsbevis, skulle kanske ge ett annorlunda resultat.

Låt oss nu istället rikta fokus mot hur olika "Sverige-specifika" arbetsmarknadsvariabler påverkar sannolikheten att

vara sysselsatt 1995. Våra resultat visar att arbetsmarknadsvariablerna har den största effekten på sannolikheten att vara sysselsatt 1995. Vanligtvis brukar studier av invandrades arbetsmarknadssituation inkludera en variabel som mäter effekten av total vistelsetid i det nya landet och som är tänkt att mäta hur en ökning i "Sverige-specifik" kunskap påverkar arbetsmarknadsutfallet. Eftersom FLY-DATA är en longitudinell databas har vi haft möjlighet att följa individer över tiden och har därmed kunnat dela upp tiden i Sverige, och därmed den ospecificerade "Sverige-specifika" kunskapen, mellan tid sysselsatt och tid inte sysselsatt. Resultaten visar att ju mindre tid individerna tillbragt utan arbete desto större är sannolikheten att vara sysselsatt. Ett års kortare tid utan arbete ökar sannolikheten att vara sysselsatt med cirka sex procentenheter.

Variabeln antalet tidigare arbeten har även den en stark positiv effekt på sannolikheten att vara sysselsatt. Det är troligt att antalet tidigare jobb är en indikator på dels individuell mobilitet och/eller individens tillgång till sociala nätverk. En invandrare med ett gott kontaktnät på arbetsmarknaden har större sannolikhet att finna ett nytt arbete om han/hon blir av med det gamla. Det är också möjligt att ju fler jobb en individ har haft desto fler arbetsintyg har han/hon från svenska arbetsgivare vilket i sin tur kan ge en positiv "signal" om individuell produktivitet och göra det lättare att finna nytt arbete.

För att kunna påvisa hur olikheter i dessa individuella egenskaper också skapar skillnader i sannolikheten att vara sysselsatt mellan nationaliteter gjorde vi en sk dekomponeringsanalys.⁹ Överlag fin-

⁹ Detta innebär att man delar upp, dekomponerar, skillnaden i sysselsättningstalet mellan nationaliteter i en förklarad del (återspeglade skillnader i observerade egenskaper såsom exempelvis svensk arbetserfarenhet) och en oförklarad del (återspeglade skillnader i icke observerade egenskaper och/eller diskriminering). Se Rooth [1999], kapitel 6.

ner vi att skillnader mellan de olika nationaliteterna i sannolikheten att ha ett arbete förklaras av skillnader i observerade egenskaper och då framförallt i tillgången till de "Sverige-specifika" arbetsmarknadsvariablerna ovan. Varför vissa nationaliteter har mer av dessa egenskaper är svårt att besvara och kommer att undersökas i framtida studier. Det är dock troligt att viktiga faktorer för att ta sig in på arbetsmarknaden är goda språkkunskaper och/eller tillgången till ett socialt nätverk.

Det skall poängteras att dessa resultat gäller efter det att vi kontrollerat för skillnader i ålder vid invandringstillfället, typ av utländsk utbildning (sjukvård, teknisk och annan), typ av flyktingstatus (flykting, humanitär och anhörig), geografisk lokalisering (storstadslän, norra länen och övriga län), arbetslöshetsnivå vid invandringstidpunkten, arbetslöshets-vakanskvoten i respektive län där invandraren är bosatt samt tid i flyktingförläggning i väntan på uppehållstillstånd.

Sammanfattning och slutsatser

Flertalet studier har målat upp en svart bild av arbetsmarknaden för de flyktinginvandrare som anlände till Sverige under senare delen av 80-talet. Allmänt kännetecknas flyktinggruppen av en låg sysselsättningsgrad och hög arbetslöshet jämfört med infödda svenskar. Eftersom dessa flyktinginvandrare (med stor sannolikhet) inte har arbete vid ankomsten till Sverige infinner sig en anpassningsprocess, dels avseende att orientera sig i det nya landet rent allmänt men också för att finna en väg in på den nya arbetsmarknaden. Vi har analyserat vilka individuella egenskaper som påverkar flyktinginvandrarers sannolikhet att vara sysselsatta fyra till åtta år efter det att ett permanent uppehållstillstånd beviljades. På grundval av en speciellt framtagen databas, FLYDATA, har vi kunnat separera tiden i Sverige mellan tid i arbete och tid utan arbete. Databasen innehåller dessutom information om antalet terminer i det svenska utbildningssystemet (exklusive svenska

för invandrare), vilket innebär att vi kan jämföra om de flyktingar som utbildat sig eller de som direkt tog sig ut på arbetsmarknaden var mest framgångsrika på den svenska arbetsmarknaden 1995.

Resultaten visar att varken en högre utländsk utbildning eller fler terminer i det svenska utbildningssystemet har någon avkastning i form av ökad sysselsättnings sannolikhet år 1995 på den svenska arbetsmarknaden. Möjliga förklaringar är att svenska arbetsgivare finner det svårt att värdera en utländsk utbildning och att invandrarna selekteras (negativt) till svensk utbildning. Istället finner vi att svensk arbetserfarenhet har en stark positiv effekt på sannolikheten att vara i arbete. Skillnader vad gäller tillgången till arbetserfarenhet är även den främst bidragande orsaken till varför vi finner skillnader i situationen på arbetsmarknaden för olika nationaliteter. De flyktinginvandrare som lyckats bäst på den svenska arbetsmarknaden 1995, d v s invandrare från Rumänien, Polen och Chile, har således lyckats bättre i Sverige redan från första tiden i Sverige. I denna studie kan vi dock inte förklara varför vissa nationaliteter finner det lättare att bryta barriärerna in till den svenska arbetsmarknaden. En förklaring som ofta förts fram i debatten är att utomeuropeiska invandrare har ett mer avlagset kulturellt humankapital, vilket skulle kunna förklara skillnader gentemot mer kulturellt lika européer. Denna studie finner inte stöd för denna hypotes, eftersom vi finner att både etiopier och chilennare lyckas betydligt bättre än exempelvis jugoslaver. Ett antal andra intressanta förklaringar är förekomsten av sociala nätverk, som etablerats av tidigare invandrare, och skillnader i språkkunskaper. Flertalet studier har påvisat språkkunskapers nödvändighet för att ta sig in på arbetsmarknaden. Detta stämmer säkert också för den svenska arbetsmarknaden under 1990-talet, vilken återspeglar förändringen från ett industri- till ett tjänste- och informationssamhälle, med tonvikt på ändrade organisationsformer som ställer

allt högre krav på kommunikativ kunskap. Ett sätt att överbrygga dessa kunskaper är också genom tillgång till sociala nätverk. Invandrare tillhörande invandrargrupper som redan är etablerade i Sverige har troligen större möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden via deras hjälp. Slutligen har vi den faktor, diskriminering, som det talas mycket om i den allmänna debatten och som inte kan uteslutas, även om vi har svårt att ge några belägg för dess förekomst. Det kan vara så att vissa invandrargrupper utsätts för etnisk diskriminering i större utsträckning än andra invandrargrupper.

Sammanfattningsvis ger studien det intressanta resultatet att för denna grupp invandrare, som inte är arbetskraftsinvandrare utan flyktingar, är den bästa strategin att komma in på den svenska arbetsmarknaden så tidigt som möjligt. För att göra övergången till arbetsmarknaden mindre problematisk och för att förbättra integrationen av invandrare till det svenska samhället bör svensk integrationspolitik fokusera på framförallt tre punkter. För det första, en högre utländsk utbildning måste ges möjlighet till avkastning på arbetsmarknaden. Detta innebär att ett system för att översätta utländska examina bör konstrueras. För det andra, eftersom invandrapopulationen är väldigt heterogen bör integrationspolitiken även den vara differentierad och se olika ut beroende på nationalitet, ålderskategori, utbildningsbakgrund osv. Dessa individegenskaper är relativt enkla att identifiera och en differentiering av invandrapopulationen skulle med stor sannolikhet effektivisera den första tiden i Sverige, och bli en god svensk för invandrare mer effektiv genom att exempelvis separera unga högutbildade invandrare ifrån äldre lågutbildade.

Men framförallt, vilket är vårt tredje och viktigaste förslag, bör man för dem som har problem att själva ta sig in på arbetsmarknaden, exempelvis dem med låg utbildning och/eller hög ålder, prioritera subventionerade sysselsättningar snarare än utbildning.¹⁰ Även om myndigheterna kan motivera en äldre utomeuropeisk invandrare, kanske med ett helt annat skriftspråk, att satsa ett flertal år på utbildning för att sedan söka sig ut på arbetsmarknaden har han/hon efter avslutade studier erhållit alla de attribut, mycket svensk utbildning, ingen svensk arbetserfarenhet och inga tidigare anställningar, som vi finner har en negativ effekt på möjligheten att finna ett arbete. Även mer allmänt tyder våra resultat på att man bör prioritera subventionerade sysselsättningar snarare än utbildning. För redan högutbildade kan det exempelvis handla om subventionerade praktikarbeten kombinerade med språkkurser och språkträning. Vår bedömning är att en omläggning av integrationspolitiken i denna riktning skulle ge betydligt bättre avkastning på de resurser som satsas.

Referenser

Ekberg, J & Gustafsson, B, [1995], *Invandrare på arbetsmarknaden*, SNS förlag, Stockholm.

Lundh, C & Ohlsson, R, [1999], *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, SNS förlag, Stockholm.

Greene, W, [1997], *Econometric Analysis*, Prentice-Hall International, London.

Rooth, D, [1999], *Refugee Immigrants in Sweden: Educational Investments and Labour Market Integration*, doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

(Artikeln sammanfattar en del av de resultat som framkommit i Rooth [1999] och är en del av projektet "Flyktinginvandrare på den svenska arbetsmarknaden 1987-1995: Integrations- och marginaliseringsprocesser". Projektet är finansierat av Socialvetenskapliga forskningsrådet.)

¹⁰ Ett förekommande argument emot subventionerade anställningar är diverse "undanträngningseffekter" men dessa är sannolikt små för denna grupp.